

Щиро вітаємо всіх!

Пропонуємо черговий випуск нашого дайджесту. Цього разу ми обрали загальну тему «Творчість» і, як завжди, будемо щиро раді, якщо ці матеріали допоможуть учителям у їхній щоденній роботі.

Чекаємо на відгуки й просимо залишати свої пропозиції щодо подальших матеріалів на сторінці <https://www.facebook.com/navchaemos.razom> або надсилати їх на електронну адресу oksana.nesterova@fcg.fi

Ваша команда «Навчаємось разом»

Цей матеріал був створений за фінансової підтримки Європейського Союзу та Міністерства закордонних справ Фінляндії. Висловлені в цьому матеріалі думки жодним чином не відображають офіційну точку зору Європейського Союзу чи Міністерства закордонних справ Фінляндії.

ТАКСОНОМІЯ БЛУМА

Таксономія Блума є одним із ефективних інструментів організації освітнього процесу. Вона допомагає спланувати діяльність учнів відповідно до цілей їхнього навчання. Розробником таксономії є американський психолог Бенджамін Блум (1956). Цей інструмент, по суті, є ієрархічним порядком пізнавальних навичок; його широко використовують для підбору ефективних педагогічних практик.

Той факт, що таксономію Блума можна застосовувати з будь-яким навчальним змістом, робить її потужним педагогічним інструментом. Це можна помітити, тією чи іншою мірою, у багатьох моделях планування й оцінювання освітнього процесу. Для вчителів таксономія Блума є практичним інструментом для створення планів уроків через формулювання і відбір відповідних цілей, очікуваних результатів, видів навчальної діяльності та способів оцінювання.



Нижче подаємо опис кожного рівня та приклади дієслів для формулювання цілей і навчальних завдань.

Рівень 1. ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ	Базовий рівень пізнавальних навичок, який передбачає відновлення знань з довготривалої пам'яті, розпізнання, пригадування, ідентифікування.	<i>Упорядкувати, визначити, описати, скласти перелік, назвати, пригадати, відтворити</i>
Рівень 2. РОЗУМІННЯ	На цьому рівні учні демонструють розуміння запам'ятовуваних фактів. Наприклад, учень розпізнає значення слова, використовуючи його в контексті різних речень.	<i>Класифікувати, пояснити, ідентифікувати, узагальнити</i>
Рівень 3. ЗАСТОСУВАННЯ	Завдання цього рівня створюють можливості для використання здобутих знань й умінь у нових навчальних ситуаціях. Вони зазвичай містять відповіді на запитання або вирішення навчальних проблем.	<i>Застосувати, обчислити, продемонструвати, показати</i>
Рівень 4. АНАЛІЗ	Цей рівень передбачає здатність учнів утворювати зв'язки між ідеями, критично мислити та розподіляти інформацію на частини.	<i>Проаналізувати, оцінити, порівнювати, зіставляти, розподіляти, розрізняти, досліджувати, робити висновки</i>
Рівень 5. ОЦІНКА	Учні досягають цього рівня, якщо здатні оцінити різні явища та поняття. Учні знаходять ефективні рішення для різних проблем й аргументують висновки, спираючись на власні знання й уміння.	<i>Аргументувати, оцінити, захистити власну точку зору, підтвердити аргументами</i>
Рівень 6. СТВОРЕННЯ	Цей рівень є основною метою навчальної «подорожі» учнів. На останньому рівні учні демонструють здатність застосувати знання й уміння для створення нового продукту або отримання результату.	<i>Створити, сконструювати, придумати, спланувати, організувати</i>

Пропонуємо вашій увазі активність/систему вправ «Меню вибору/Choice Menu», яка має на меті розвиток читацьких умінь учнів початкової школи на уроках української мови (3-4 класи) та змодельована на основі таксономії Блума.

Особливістю активності є те, що учням запропоновано вибір серед завдань, які вони виконуватимуть. Це сприяє розвитку навичок самооцінювання учнів, які є базовими для організації формульовального оцінювання в Новій українській школі.

Учитель пропонує учням прочитати оповідання чи розповідь, наприклад, оповідання Лариси Денисенко «Як Шұша познайомився з Ґаґою» (https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/pochatkova/hrestomatiya_ukr-lit-1-2klass.pdf ст.76–81).

Учні отримують роздатковий матеріал із переліком завдань і ресурсами для їх виконання. Залежно від рівня учнів і технічних можливостей їх цифрових пристроїв, завдання можна виконувати протягом двох тижнів. Після завершення виконання завдань учитель створює галерею учнівських творчих проєктів.

Як Шұша познайомився з ґаґою

Лариса Денисенко

(на основі таксономії Блума)

МЕНЮ ВИБОРУ

Рівень таксономії Блума	Вибір для учнів
Рівень 1. ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ	Створи хмару слів, вказавши назву, автора, головних героїв оповідання. Використай для цього ресурс https://wordart.com/
Рівень 2. РОЗУМІННЯ	Склади ребус, зашифрувавши будь-яке слово з оповідання. Застосуй ресурс http://rebus1.com/ua/
Рівень 3. ЗАСТОСУВАННЯ	Дай відповіді на запитання і виконай завдання: 1. Назви твір зі схожим головним героєм. 2. Чи відбувалися з тобою схожі події у твоєму житті? 3. Які схожі історії ти читає/читала? Завдання надішли учителеві.
Рівень 4. АНАЛІЗ	Порівняй та зістав дії Шұши та ґаґи. Використай схему за посиланням
Рівень 5. ОЦІНКА	Склади план наступної подорожі Шұши та ґаґи до річки. Опиши його та намалюй ілюстрації.
Рівень 6. СТВОРЕННЯ	Створи власний комікс до продовження подорожі Шұши та ґаґи https://www.makebeliefscomix.com/

ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД

У сучасному світі одним із головних запитань, які стоять перед школою, є “Як підготувати учнів до успішного майбутнього?”. З часом зникнуть певні професії та робочі місця, які на сьогодні здаються нам незмінними: вантажівки доставлятимуть товари без водіїв, на заводах роботи вироблятимуть продукти, збором даних у консалтингових чи юридичних фірмах займатимуться програми, а не співробітники. Проте є декілька сфер, у яких машини слабші за людей і навряд чи зможуть їх замінити. Це комунікації, креативність і розв’язання погано структурованих задач. Комп’ютер легко впорається з чітко прописаним алгоритмом, але якщо задача не чітка або погано структурована, він безсилий. Отже, ключовими тут стають креативність, комунікації та розв’язання проблем (problem solving).

Чому дизайн-мислення?

Завдяки дизайн-мисленню діти здобувають віру в здатність змінювати світ.

Система освіти ХХ століття передбачала механічне запам’ятовування, засвоєння великих обсягів інформації, а також її точне відтворення. Однак це призводить до того, що молодь після закінчення школи й навіть університету в переважно не може й не вміє застосовувати здобуті знання в реальному житті. Попередня система освіти не робила значного акценту на навчанні учнів ставити цілі, узагальнювати та бачити картину в цілому, мислити критично, виявляти й об’єктивно аналізувати проблеми та можливості, розбивати процес на менші задачі чи кроки. У результаті, у нашому суспільстві переважає практика «дія заради дії», ми робимо щось, щоб робити і не ставимо собі просте запитання «А навіщо?». Однак структурному та раціональному мисленню можна навчити, і робити це треба ще в школі, майстерно вплітаючи ці навички в кожний предмет. Інакше наші діти перетворяться на комп’ютер, у який завантажили гігабайти інформації, але не «прописали» алгоритми, що з нею робити, не навчили нею користуватися. Сьогодні ж світ швидко змінюється, майже в кожного вдома є комп’ютер й Інтернет, і потреба тримати всю інформацію в голові відпала, натомість наш мозок має бути здатним швидко виявляти й опрацьовувати саме ту інформацію, яка необхідна для того, чим ми займаємося, чи в професії, чи в повсякденному житті. А відтак, структуроване та критичне мислення набуває ще більшого значення. Крім того, останні події у світі показали, що все дуже швидко змінюється, учні повинні бути гнучкими й уміти адаптуватися, ми повинні їх навчити справлятися з ситуаціями й умовами, яких вони раніше ніколи не бачили.



Що дає дизайн мислення?

- 👉 Цей підхід допомагає учням знайомитися з новим через змістовну та вмотивовану діяльність. Робота над дизайн-проектом дозволяє займатися тим, що їм небайдуже. А людина, як ми знаємо, найкраще навчається тоді, коли робить те, чим захоплюється або цікавиться. Це робота над проектами, які можуть бути застосовані в реальному житті, тобто діти відразу бачать, як вони зможуть застосувати здобуті навички поза школою.
- 👉 Діти навчаються емпатії, співпереживати.
- 👉 Дизайн-мислення формує метакогнітивні навички, розвиває в дітей креативне мислення, упевненість у собі, навички комунікацій та командної роботи.
- 👉 Виявляючи проблему та розробляючи варіанти її вирішення, учні вчаться приймати рішення й відповідати за їхні наслідки.

Що таке дизайн-мислення?

Якщо ви хочете зробити робота, який працює, треба спочатку створити такого, що не працює, і подивитися, що з ним не так

Бенджамін Ервін, Lego Mind Storms

Дизайн мислення – це підхід до розв’язання завдання, у якому ми не до кінця розуміємо, у чому воно полягає, а також не можемо спрогнозувати заздалегідь, яким може бути його розв’язок чи правильне рішення.

Ви спитаєте, де можна застосувати цей підхід? Сфера застосування може бути будь-яка – від ремонту у квартирі до розробки нового продукту чи вироблення нових підходів у менеджменті. Фактично такий підхід може бути застосований до вироблення будь-якого завдання або виконання проекту в школі. Також слід зауважити, що цей підхід може бути застосований не тільки в старшій школі, але також й у початкових класах.

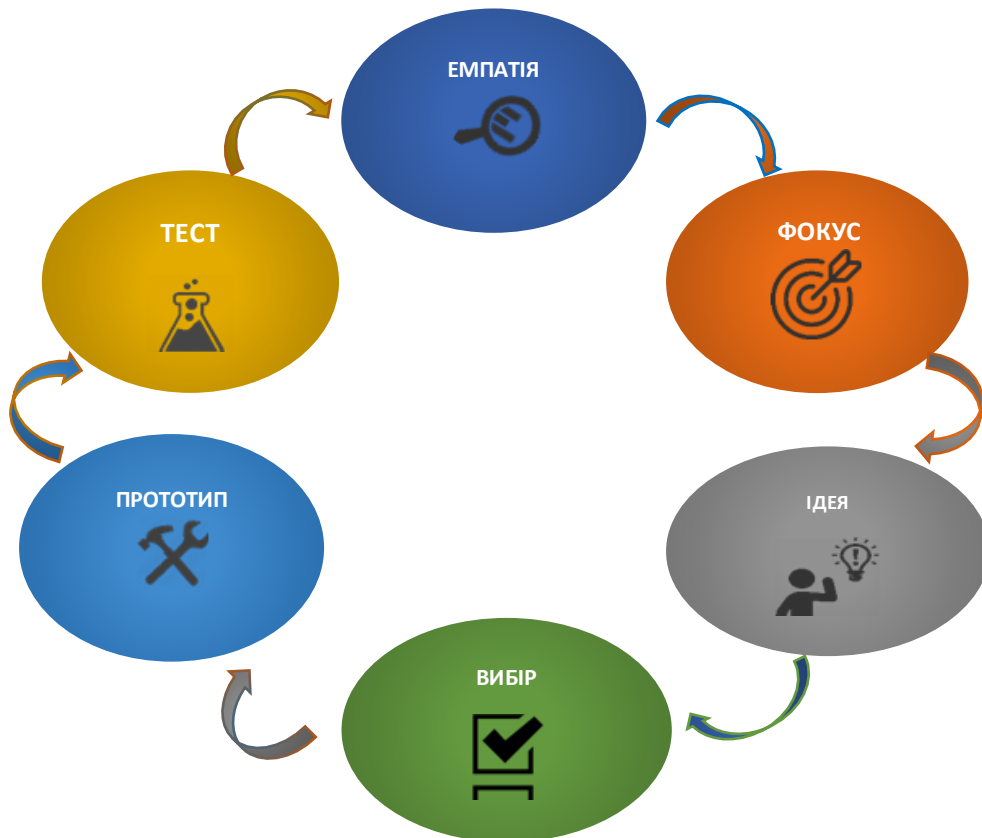


Проте слід пам’ятати: єдиного правильного шляху не існує в дизайні!!! Усі ми використовуємо різні підходи, але різних фахівців у різних сферах поєднує одне: інновації народжуються в постійних спробах і помилках. Основа дизайн-мислення – це ваша уява й фантазія.

Отже, що ж таке «дизайн-мислення»? Це людиноцентричний процес, у результаті якого народжуються інноваційні й нестандартні рішення, тобто в центрі цього підходу завжди є людина з її потребами. Це процес вирішення проблеми або задоволення потреби, що

зосереджується на розумінні людей, яких стосується дана проблема, унікальних обставин, пов'язаних із проблемою/ потребою та середовища, у результаті якого створюються креативні, інноваційні й апробовані рішення. Основними етапами процесу є емпатія, фокусування, генерування та вибір ідеї, створення прототипу та його випробування.

Процес дизайн-мислення



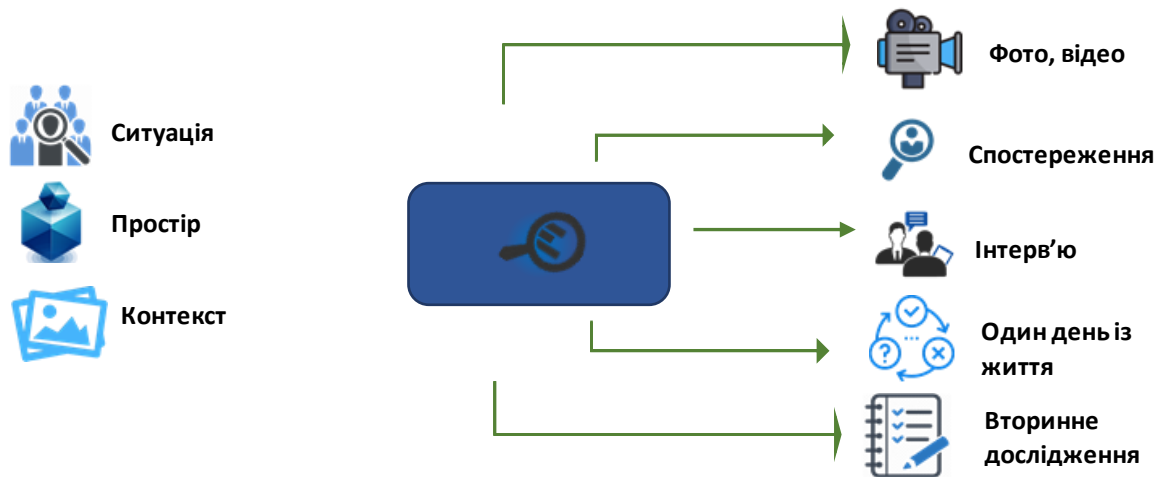
Процес дизайн-мислення

Розуміння або емпатія – це перший етап процесу дизайн-мислення. Ми розвиваємо емпатію та намагаємося зрозуміти потребу людей, для яких ми розробляємо рішення. Під час цього етапу учні занурюються у вивчення та переживання проблеми. Вони спілкуються з фахівцями та проводять дослідження. Під час спостережень вони перетворюються на активних слухачів і спостерігачів. Вони спостерігають, як люди взаємодіють та поведуться, вивчають середовище і контекст. Педагогічна мета полягає в тому, щоб розвивати базові знання через досвід. Цей етап процесу дизайн-мислення також допомагає учням розвинути почуття емпатії.

Що вивчаємо: ситуацію, середовище/простір та контекст, у якому перебувають люди.

Інструментарій: фото- та відеоетнографія, спостереження, інтерв'ю, «один день із життя», вторинне дослідження.

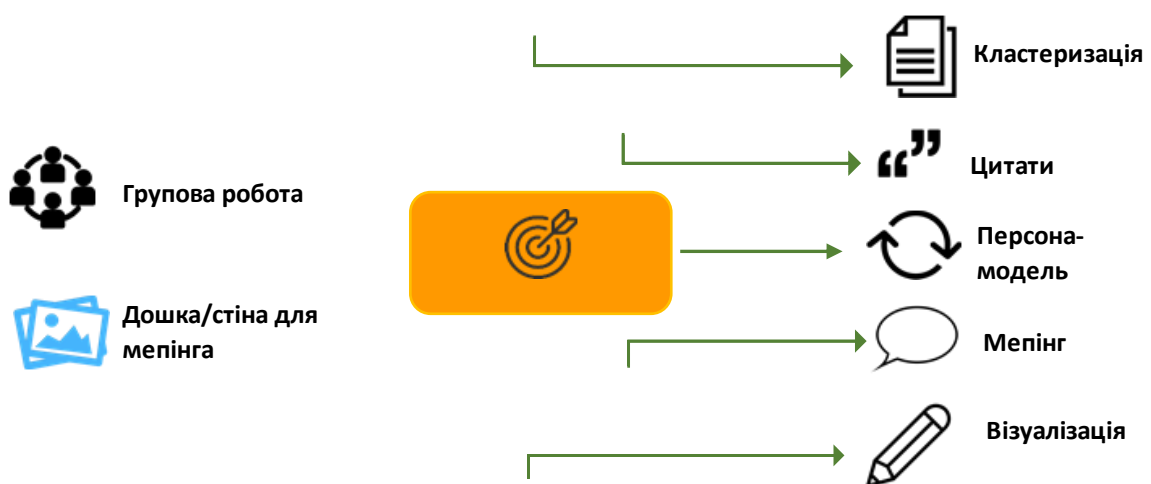
Примітка. Первинне дослідження – це «польове» дослідження, коли безпосередньо спілкуються з користувачами, а вторинне – це збір даних й інформації з інших джерел.



Визначення або фокусування – це наступний етап дизайн-мислення. Отримавши попередні дані й інформацію на першому етапі, учні намагаються визначити потреби та проблеми людей. Фраза «Як би ми могли ...» є ключовою. У результаті цього етапу ми отримаємо визначені проблеми та можливості для дизайну рішень. Так учні вчаться зосереджуватися на основних речах, критичного мислення й аналізу. Однак також важливо навчити дітей розрізняти потреби та бажання, оскільки часто «я хочу» людей насправді не відповідає їхнім справжнім потребам і може повести дизайнерів неправильною стежкою. Якби винахідники на початку XX століття дослухалися до бажання людей, «щоб коні їздили швидше», а не аналізували їхні справжні потреби, ми б і досі виводили породу «високошвидкісного коня», замість того щоб їздити на автомобілях.

Ключові слова: кластеризація, цитати, персона-модель, мепінг, візуалізація.

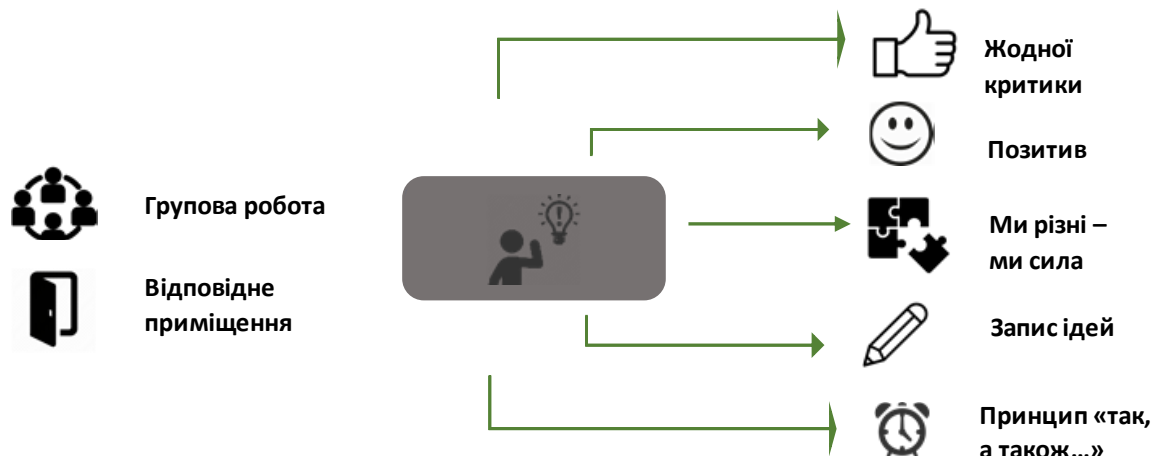
Інструментарій: групова робота, стіна для мепінгу.



Генерування ідей. Цей етап – це вільний політ уяви, коли діти можуть фантазувати й креативити. Під час мозкової атаки діти генерують безліч ідей, які можна використати для вирішення визначеної проблеми. Ключова фраза: «Що, якщо...». Основні вимоги: заборона на критику й засудження, позитив, принцип «так, а також і...». Не існує поганих чи недоречних ідей, жодна ідея не відкидається. Генерування ідей – це про творчість і розваги. Кількість має значення. На цьому етапі учнів можна попросити згенерувати сотню ідей за один сеанс мозкової атаки. Це спонукає їх перетворитися на кмітливих, ризикованих і вмотивованих мислителів і мрійників щодо можливого й неможливого.

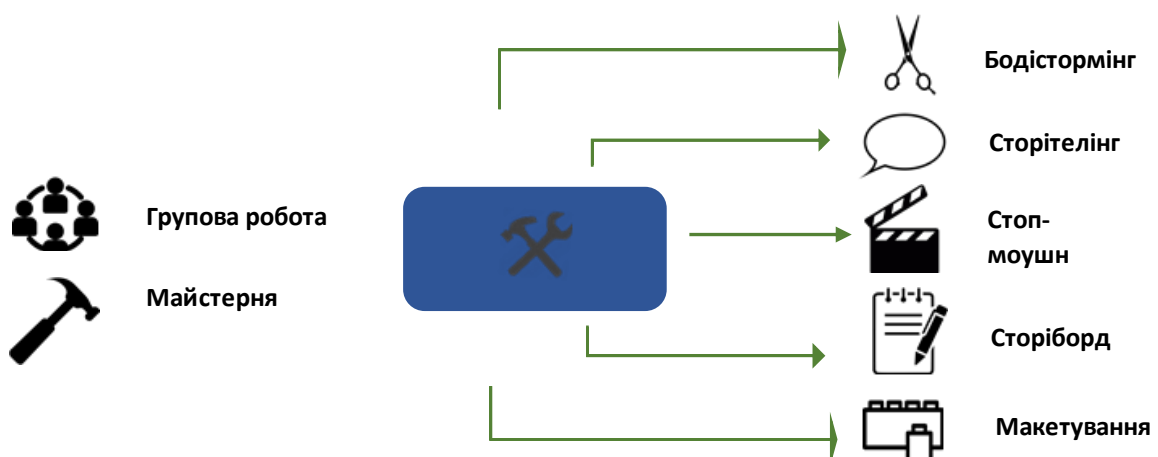
Інструментарій і методи: мозкова атака, групова робота, інвентар для фіксації ідей.

Принципи: Ніякої критики, позитивне налаштування, різнопрофільні гравці, усі ідеї записуються, фраза «так, а також і...»



Вибір ідеї – це етап консенсусу та пошуку спільного рішення. Принципи та підходи схожі з етапом генерування ідеї. Учасники повинні вислухати кожного, хто має бажання висловитися. Як і в генеруванні ідей, тут немає місця для критики. Кожну ідею необхідно проаналізувати в позитивному ключі щодо її слабких та сильних сторін. У результаті ми отримаємо ідею-фаворит, із якою будемо працювати на наступних етапах. На цьому етапі важливим є навчання навичок прийняття рішення, а також взяття на себе відповідальності за це рішення, навичок комунікацій та переконання.

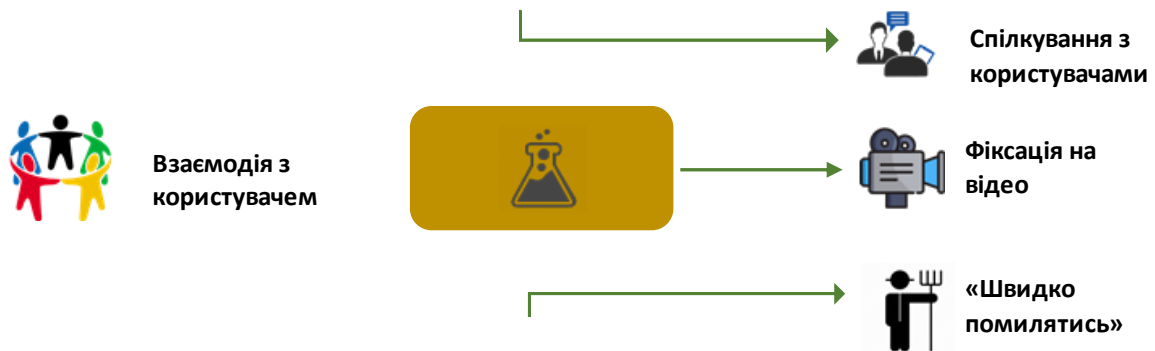
Створення прототипу – це найшвидший та «найгрубіший» етап дизайну. Прототипом може бути ескіз, модель або картонна коробка, 3D модель. Це спосіб швидко й одразу втілити ідею. Учні усвідомлять, що не всі ідеї можуть бути вдалі, тому краще нехай це станеться на початку, ще на етапі створення прототипу. Якщо ідея буде неідеальною, учні повинні повернутися до попереднього етапу.



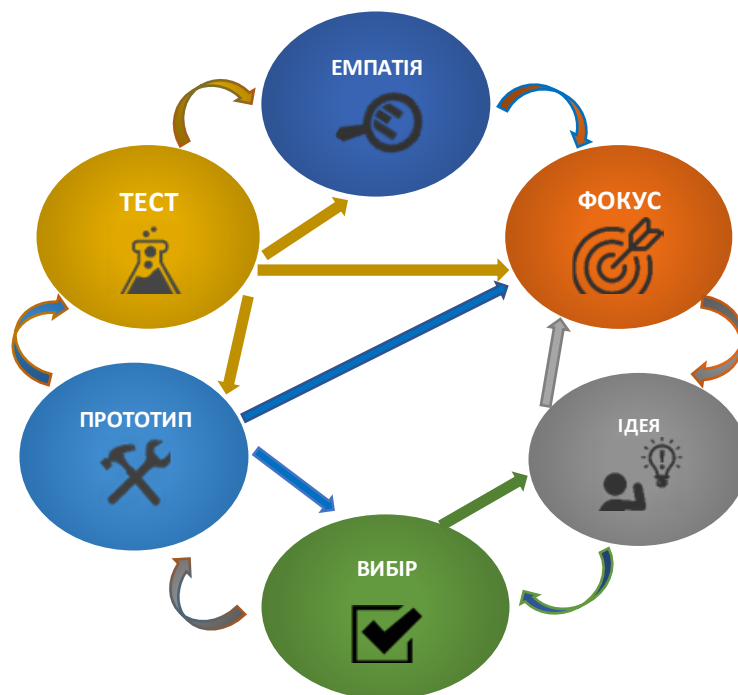
Випробування – це інтерактивний етап дизайну, коли учні отримують відгуки та зворотній зв'язок. Мета – виявити, що працює, а що ні. Етапи створення прототипу та випробування можуть повторюватися декілька разів, коли учні будуть вносити зміни в прототип відповідно до отриманого зворотного зв'язку, поки не буде вироблене рішення, що відповідає потребам кінцевого споживача. Завдяки цьому етапу учні дізнаються, що працюватиме, а що ні для їхнього користувача, навчаться робити висновки із помилок.

Як і будь-яке випробування, цей етап складається з таких кроків:

- 👉 отримання зворотного зв'язку;
- 👉 оцінка розробленого рішення відповідно до узгоджених критеріїв;
- 👉 внесення змін і покращень до розробленого рішення;
- 👉 тестування/випробування рішення в контексті його майбутнього використання.



Процес дизайн мислення є нелінійним – учні можуть декілька разів повертатися від одного етапу до іншого до тих пір, поки не отримають найбільш ефективне рішення.



Переваги дизайн-мислення як педагогічного підходу

Дизайн-мислення є одним із ефективних інструментів, які ми можемо дати учням, щоб вони:

- 👉 були впевнені у власних можливостях відповідати новим викликам;
- 👉 були здатні виявляти та розробляти інноваційні, креативні рішення для проблем;
- 👉 розвивалися як оптимістичні, емоційні й активні члени суспільства, які могли б долучатися до вирішення комплексних викликів, що постануть перед світовою спільнотою в майбутньому.

Глосарій термінів

1.	Первинне дослідження	При первинному дослідженні дизайнер отримує інформацію та дані, безпосередньо спілкуючись з людьми (споживачам), проблему яких вирішує. Містить: глибинне інтерв'ю, прожити «один день із життя» споживача, спостереження, «партизанські» дослідження й інше.
2.	Вторинне дослідження	Вторинне дослідження передбачає збір інформації та даних з наявних джерел (статистичні дані, експертні дослідження, статті, а також інші відкриті/закриті джерела).
3.	Мапінг	Мапінг (mind mapping) або складання ментальних-карт – технологія критичного мислення. Інтелект-карта – це схема, на якій можуть бути зображені проблеми, ідеї або інші елементи, що аналізуються, їхні взаємозв'язки з центральною проблемою/ідеєю, а також між собою. Основним напрямком використання є аналіз та класифікація інформації, проблем або генерування, відображення чи класифікація ідей. Можна також використовувати як допоміжний інструмент у навчанні, організаційній діяльності, розв'язанні проблем, у процесі прийняття рішень (для використання у школах потребує адаптації до вікової категорії учнів).
4.	Мозкова атака	Мозкова атака (brainstorming) – це метод розв'язання невідкладних завдань/генерування ідей за дуже обмежений час. Суть методу полягає в тому, що необхідно висловити якнайбільшу кількість ідей за невеликий проміжок часу, обговорити їх і здійснити вибір. Основне правило – відсутність критики. Сфера застосування цього методу достатньо різноманітна – від науково-технічних й економічних проблем, до соціальних та психолого-педагогічних ситуацій. У наш час, крім того, метод “мозкової атаки” використовують і в навчальному процесі. Для реалізації занять цим методом необхідне створення таких умов для учнів, щоб вони могли вільно висловлювати сміливі, нестандартні ідеї вирішення проблеми.
5.	Бодістормінг	Бодістормінг (bodystorming) – це варіант мозкової атаки з акцентом на генерацію ідей за допомогою фізичного дослідження і взаємодії. Тоді як мозкову атаку зазвичай проводять сидячи, роблячи записи, бодістормінг потребує активної фізичної участі в реальній ситуації. Використовуючи все своє тіло для того, щоб пережити обставини, ви розумієте, як відчуваєте і сприймаєте світ, а не тільки те, що ви про нього думаєте. Коли ми розповідаємо про своє сприйняття світу, нам не завжди вдається передати це знання, але його можна відчути за допомогою спільної інсценізації. Подібний досвід може покращити наше розуміння та посилити емпатію. Цей метод часто використовують маркетологи аби зрозуміти, як саме люди будуть сприймати товари та послуги, які пропонує виробник.
6.	Сторітелінг	Сторітелінг (storytelling) або розповідання історій – технологія створення історії та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача. Це розповідь реальної історії з життя з використанням імпровізації, театралізації чи перебільшення.
7.	Стоп-моушн	Стоп-моушн (stop motion) – це переміщення в кадрі неживих предметів, із яких виходить анімаційне відео. На відміну від промо роликів , можна обійтися одним фотоапаратом.
8.	Сторіборд	Сторіборд (storyboard) – це серія з 15–17 ілюстрацій, які створюють для візуалізації (у нашому випадку прототипу).

НАПИСАННЯ ВЛАСНОГО ВИСЛОВЛЕННЯ У ФОРМАТІ ЗНО (для учнів 11 класів)¹

Загальні поради

1. Основну увагу акцентуємо на структурі власного висловлення, дотримуємося публіцистичного стилю написання.
2. Витримуємо чітку структуру та логіку викладення матеріалу. Наголошуємо на необхідності написати власне висловлення не менше ніж на 100 слів.
3. Рекомендуємо роздрукувати наочність, яку просимо розмістити в кабінетах для кращого розуміння структури власного висловлення.
4. Радимо опрацьовувати щодня не менше, як одну тему власного висловлення, яка щораз починається іншим питальним займенником. Перелік тем наводимо нижче.
5. Просимо особливу увагу звертати на формулювання тези та використання слів-маркерів.
6. Рекомендуємо особливу увагу звернути на те, як формулюється тема на ЗНО (не плутати з текстом, який іде до теми, виділеної напівжирним шрифтом).

Онлайн пояснення доступні за покликанням
<https://www.youtube.com/watch?v=7mUxDv2Fa4I> або QR-кодом:



«Ідеальний твір» може мати такий вигляд:

абзац № 1 – теза (2 бали);
абзац № 2 – перший аргумент (1 бал) + перший приклад (2 бали);
абзац № 3 – другий аргумент (1 бал) + другий приклад (2 бали);
абзац № 4 – висновок (2 бали)

або такий:

абзац № 1 – теза;
абзац № 2 – перший аргумент;
абзац № 3 – перший приклад;
абзац № 4 – другий аргумент;
абзац № 5 – другий приклад;
абзац № 6 – висновок.

¹ Матеріал створено за участі О. Питюр

Останню структуру вважаємо більш логічною. Рекомендуємо структурувати матеріал за 6 абзацами.

Перелік тем для написання тренувального власного висловлення

1. Що	Що є справжньою цінністю в людському житті? Що допомагає людині долати життєві проблеми? Що ж робить кожну людину неповторною? На що краще покладатися людині в житті – на власні зусилля чи допомогу ближніх? Що є найкращою мотивацією людини до роботи й навчання?
2. Чим	Чим небезпечні інформаційні технології? Чим цінна демократія? Чим небезпечні мрії? Чим саме мистецтво важливе для цілого суспільства й окремої людини?
3. Чи	Чи треба ризикувати в житті? Чи може бути успішною людина з фізичними вадами? Чи можна збудувати власне щастя на нещасті інших? Чи є прохання про допомогу й прийняття ознакою слабкості? Чи мають лікарі право на евтаназію? Чи досягнення успіху завжди супроводжується щастям? Чи потрібне людині в житті мистецтво?
4. Як	Як треба чинити, якщо Вас зрадила найближча людина? Як впливають подорожі на життя людини та її оточення? <i>Дехто вважає, що можна жити, не переймаючись чужими клопатами, суспільними проблемами, а віддавши себе служінню сім'ї, дбаючи про добробут своїх близьких і рідних. Багато хто переконаний, що повноцінним є життя з турботою про інших. Як має ставитись до озвучених питань людина, прагнучи щасливого життя?</i> Як потрібно реагувати на виклики, перед якими нас ставить життя? Як байдужість впливає на людину?
5. Навіщо	Навіщо людині турбуватися про природу?
6. Яка	Яка роль уміння спілкуватися в професійному розвитку особистості? Які людські якості потрібні молоді в сучасному світі? Яким чином можна подолати свої страхи? Яка роль історії в житті окремої людини й цілої нації? У яких випадках толерантність є шкідливою?
7. Наскільки	Наскільки доцільним є підкорення людиною природи й володарювання над нею? Наскільки людині варто дослухатися до думки оточення про неї?
8. Чому	Чому людям слід цінувати вірність?

Рекомендуємо опрацювати з учнями теми, які починаються словами *як? чи? що? яка? чому? навіщо?*

Макет роботи з власним висловленням

Прочитайте наведений текст.

Багато хто вважає, що сучасне покоління виростає під впливом усіх досягнень технічного прогресу (телевізор, комп'ютер, Інтернет), воно огорнуте повною байдужістю до всього справжнього, щирого і вартого уваги. Усе реальне ми підмінюємо віртуальним, чимось неіснуючим. Дехто стверджує, що немає нічого страшнішого за байдужість.

Кого можна назвати справжнім героєм?

План

1. Підкресли ключові слова.
2. Добери синоніми до ключових слів.
3. Сформулюй «скелет» твору.

Вступ (заповни після того, як напишеш основний текст) Теза На мою думку, [відповідь на запитання]
Натяк на аргумент 1 Натяк на аргумент 2

Аргументи По-перше,..... По-друге,.....	Приклад із мистецтва (виконай 5 пунктів)	Приклад із історії / суспільного життя (виконай 3 пункти + факти!!)
1.		
2.		

Висновок

Отже, [перепарафразуй тезу, додай аргумент 1, аргумент 2] + погляд у майбутнє

Ввідні фрази для прикладів	
із мистецтва	із історії
➤ Наприклад, проблема... [зради,.. довіри, стосунків] порушується у творі [вказати жанр, назву, автора]. Художній образ [назвати ім'я персонажа] вдало ілюструє те, як [зрада... довіра... любов]... ➤ Яскравим зразком людини, яка... [понад усе цінувала...любила....грабувала...], може бути художній образ [назвати ім'я персонажа] із [назвати жанр, назву, вказати автора твору]. ➤ Прикладом багатогранного художньо-філософського осмислення проблеми [життєвого вибору, зради...] є образ [вказати ім'я персонажа] із [вказати жанр, назву, автора твору] ➤ Проілюструвати наведений аргумент можна художнім образом [ім'я персонажа] із [вказати жанр, назву, автора твору]	➤ Вдалою ілюстрацією того, що... є історія з життя [мого дядька Тараса] ➤ Яскравим зразком людини, яка..., є [відомий політик Вінстон Черчилль]. ➤ Як зразок неоціненного історичного досвіду щодо проблеми..., наведу факт із минулого українського народу.

Рекомендовані теми для написання власного висловлення

Тема: «Соціум. Соціально-економічні права громадянина»

1. Людина прагне забезпечити власне життя матеріально, і це природно. У своїх фантазіях ми бачимо себе багатшими, щасливішими, із достатнім рівнем життя й соціального захисту. І коли з плином часу на шляху до своєї мети натрапляємо на перешкоди, дехто може власний успіх забезпечувати коштом інших людей, послуговуючись принципом «виживає найсильніший».

Викладіть Ваш погляд на проблему: **Як варто реалізовувати свої соціально-економічні права в сучасному світі?**

Тема: «Екологія». Екологічні права особистості»

2. Кожна людина має право на безпечне для життя та здоров'я довкілля. Із іншого боку, суспільний поступ вимагає значного використання природних ресурсів. Багато хто вважає, що науково-технічний прогрес неможливий без відповідних «жертв», оскільки за все потрібно платити. Викладіть Ваш погляд на проблему: **Чи варто заради суспільного прогресу нехтувати екологічними правами особистості?**

Тема: «Освіта. Освіченість громадянина світу»

3. Право на освіту є невід'ємним правом людини, проте сучасний світ змінюється надзвичайно стрімко й освітні системи минулого не відповідають на виклики теперішнього. Люди надзвичайно різні: хтось зацікавлений у вивченні природничих наук, а хтось стверджує,

що він гуманітарій, інші наполягають, що освіта в класичному розумінні у світі цифрових технологій просто не потрібна.

Викладіть Ваш погляд на проблему: **Якою має бути освіта майбутнього, щоб забезпечити права кожної людини?**

Тема: «Право. Реалізація прав та свобод громадянина»

4. Часто, коли немає бажання щось робити або коли не вдається залагодити якусь справу, ми знаходимо десятки причин і пояснень, заспокоюємо себе. Так буває й тоді, коли наполягаємо на реалізації своїх прав. Зазвичай скласти руки набагато легше, ніж боротися за справедливість, звертатися по допомогу, коли це потрібно.

Викладіть Ваш погляд на проблему: **Наскільки важливим є право на юридичну допомогу в сучасній Україні?**

Тема: «Політика. Реалізація виборчого права»

5. У кожного з нас – безліч різноманітних справ. Виконуючи складні завдання, ми можемо поєднувати зусилля для досягнення мети. Так само ми захищаємося: якщо деякі з прав групи людей не задовольняються, вони можуть організовувати демонстрації, мітинги, акції протесту.

Викладіть Ваш погляд на проблему: **«Що ж мотивує нас до дії більше – віра у власні політичні права чи впевненість у підтримці друзів, рідних, однодумців?»**

Тема: «Плюралізм думок і особистість. Вплив медіа»

6. Сучасна цивілізація стрімко розвивається, тож з'являється сила-силенна актуальної, цікавої, але щоразу складнішої інформації. Саме тому в багатьох із нас виникає закономірне бажання висловити свою думку з того чи іншого приводу. Досить часто наші погляди на суперечливі питання не збігаються з думкою більшості. Одні в такій ситуації продовжують наполягати на своєму, інші прагнуть лишити свою думку при собі й не обстоювати її правоту.

Викладіть Ваш погляд на проблему: **«Що краще: захищати своє право на свободу думки й слова чи підкоритися більшості?»**

Додаткові теми для обговорення*

«Чи потрібно обмежувати права людини?»

«Чи можуть працювати неповнолітні?»

Радимо ознайомитися зі змістом онлайн курсу EdEra «Людина і держава. Правила гри» та навчальними відео за покликанням: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra+LAW101+law101/about>

Відео про права людини

Що таке права людини [TED-Ed] https://www.youtube.com/watch?v=1hj_0vTbSe4

Джерела для розкриття теми

Тема:	Рекомендована тема до власного висловлення	Музика	Навчальне відео	Статті
Соціум. Соціально-економічні права громадянина	1. Людина прагне забезпечити власне життя матеріально, і це природно. У своїх фантазіях ми бачимо себе багатшими, щасливішими, із достатнім рівнем життя й соціального захисту. І коли з плином часу на шляху до своєї мети натрапляємо на перешкоди, дехто може власний успіх забезпечувати коштом інших людей, послугуючись принципом «виживає найсильніший». Викладіть Ваш погляд на проблему: «Як варто реалізовувати свої соціально-економічні права в сучасному світі?»	Гурт «Один в каное» пісня «У мене немає дому» https://www.youtube.com/watch?v=gw2nclcoFNE	Курс Ed-Era Соціально-економічні та культурні права. Частина 1 https://www.youtube.com/watch?v=jzEPbyUfGIU Соціально-економічні та культурні права. Частина 2 https://www.youtube.com/watch?v=xmt7qIKIM-4 Проект Ukrainer Емаус Оселя: дім для всіх · Ukraïner https://www.youtube.com/watch?v=ito966yrNVQ	
Право. Реалізація прав та свобод громадянина	Часто, коли немає бажання щось робити або коли не вдається залагодити якусь справу, ми знаходимо десятки причин і пояснень, заспокоюємо себе. Так буває й тоді, коли наполягаємо на реалізації своїх прав. Зазвичай скласти руки набагато легше, ніж боротися за справедливість, звертатися по допомогу, коли це потрібно.	Гурт «Один в каное» пісня «Шістдесятникам» https://www.youtube.com/watch?v=p2aldt1sfmE Гурт «Антитіла» пісня «Незалежний» https://www.youtube.com/watch?v=p2aldt1sfmE	Що стало причиною великої французької революції [TED-Ed] https://www.patreon.com/posts/shcho-stalo-ted-29977782 Під кінець 18 століття у Європі відбулися глибокі інтелектуальні та культурні зрушення, відомі як епоха Просвітництва. Учені, філософи та митці пропагували перевагу розуму і	

	Викладіть Ваш погляд на проблему: Наскільки важливим є право на юридичну допомогу в сучасній Україні?	atch?v=UqAb3efTITQ	свободи людини над традиціями і релігією. Франція, одна з найбільших та найбагатших держав Європи, керувалася давнім режимом трьох соціальних угруповань, які називалися суспільними станами...	
Тема: «Освіта. Освіченість громадянин а світу»	Право на освіту є невід’ємним правом людини, проте сучасний світ змінюється надзвичайно стрімко й освітні системи минулого не відповідають на виклики теперішнього. Люди надзвичайно різні: хтось зацікавлений у вивченні природничих наук, а хтось стверджує, що він гуманітарій, інші наполягають, що освіта в класичному розумінні у світі цифрових технологій просто не потрібна. Викладіть Ваш погляд на проблему: Якою має бути освіта майбутнього, щоб забезпечити права кожної людини?		Інтерв’ю Олексія Молчаловського – співзасновника освітньої платформи Prometheus https://www.youtube.com/watch?v=uvJmzUYP4YE Проект Ukrainer Харківський гараж та інженерний хаб. https://www.youtube.com/watch?v=1YYOo4cfYok Проект Ukrainer Що таке Українська академія лідерства? Ukrainer https://www.youtube.com/watch?v=W-Hnwvx_i0s	Головні освітні тренди мабутнього https://osvitoria.media/experience/osvita-4-0-golovni-osvitni-trendy-majbutnogo/
Тема: Екологія. Екологія». Екологічні права особистості»	Кожна людина має право на безпечне для життя та здоров’я довкілля. Із іншого боку, суспільний поступ вимагає значного використання природних ресурсів. Багато хто вважає, що науково-технічний прогрес неможливий без відповідних «жертв»,	гурт «Антитіла» пісня «Hello» https://www.youtube.com/watch?v=tnnTUUctEAw	Проект Ukrainer Врятувати Черкаси від пластику https://www.youtube.com/watch?v=2oDzxYwU-W0 Проект Ukrainer Веселе. Громада екологічних ініціатив	стаття у Вікіпедії «Екологічні права» Еко-World - освітній проєкт для школярів https://bigggidea.com

	оскільки за все потрібно платити. Викладіть Ваш погляд на проблему: Чи варто заради суспільного прогресу нехтувати екологічними правами особистості?		https://www.youtube.com/watch?v=M6InxFCjqbU Проект Ukrainer Славське. Карпати. Експериментальне екобудівництво. https://www.youtube.com/watch?v=gNe5SRw9as Проект Ukrainer Тузловські лимани: парк проти браконьєрів · Ukraïner https://www.youtube.com/watch?v=ZxT32l8IUCU	/project/ecoworld/ 15 українських еко-стартапів, які підкорюють світ https://ukrainian.voanews.com/a/uspishni-ukrainski-ekolohichni-startapy/4794604.html
Тема: «Політика. Реалізація виборчого права»	У кожного з нас – безліч різноманітних справ. Виконуючи складні завдання, ми можемо поєднувати зусилля для досягнення мети. Так само ми захищаємося: якщо деякі з прав групи людей не задовольняються, вони можуть організовувати демонстрації, мітинги, акції протесту. Викладіть Ваш погляд на проблему: «Що ж мотивує нас до дії більше – віра у власні політичні права чи впевненість у підтримці друзів, рідних, однодумців?»		Громадянські та політичні права. Частина 1 https://www.youtube.com/watch?v=kn7WGCZCncA Громадянські та політичні права. Частина 2 https://www.youtube.com/watch?v=cyUEm9wyvRw	
Тема: «Плюралізм думок і особистість.	Сучасна цивілізація стрімко розвивається, тож з'являється сила-силенна актуальної,	Пісня Джамали «Ціна правди»	Стус. Нескорені: фільм - сюжет телеканалу СТБ	

Вплив медіа»	цікавої, але щоразу складнішої інформації. Саме тому в багатьох із нас виникає закономірне бажання висловити свою думку з того чи іншого приводу. Досить часто наші погляди на суперечливі питання не збігаються з думкою більшості. Одні в такій ситуації продовжують наполягати на своєму, інші прагнуть лишити свою думку при собі й не наполягати на її правоті. «Що краще: захищати своє право на свободу думки й слова чи підкоритися більшості?»	https://www.youtube.com/watch?v=at21Noa_9kE&feature=emb_logo	https://www.youtube.com/watch?v=sJlfje7e_gg Фільм «Містер Джонс» У центрі оповідання звичайний журналіст, який проявляє справжній героїзм, щоб донести інформацію про Голодомор до світової громадськості. трейлер https://www.youtube.com/watch?time_continue=69&v=A6HTHWXU4Pw&feature=emb_logo	
--------------	--	---	--	--

Рекомендуємо максимально чітко, логічно та коротко писати власні висловлення за пропонованою структурою. На початковому етапі роботи необхідно написати власне висловлення, яке б нараховувало 7–10 речень і містило 110–120 слів. Таке власне висловлення повинно відповідати структурі та мати 6 абзаців.

Зичимо успіху!

МАТЕРІАЛИ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

Сьогодні у частині про права людини будемо говорити про гендерну рівність. «Ну, знову!» - зітхне хтось із Вас. «Так, давайте ще! Бо вчора вкотре почула від чоловіка, що жінці не місце за кермом!» – завзято вигукнуть інші.

Ми намагаємося подавати матеріали таким чином, щоб ви могли їх використовувати під час занять (як дистанційних, так й очних, уже після карантину).

Трохи загальних роздумів

Гендерна рівність закріплена у Конституції України. Ми всі рівні в правах і можливостях. Кожен із нас може працювати, де завгодно (ну майже де завгодно, оскільки в Україні досі не дератифікована Конвенція Міжнародної організації праці 1935 року, яка забороняє роботу жінок під землею і в шахтах. А ще експерти говорять, що в армії досі є низка «нежіночих» професій, які затверджені наказами з грифом «з обмеженим доступом»).

Дуже часто жінки погоджуються на нижчі посади та зарплати, адже змушені працювати у дві зміни – після оплачуваної роботи жінки виконують щоденну домашню працю – прибирання, готування, догляд за дітьми. Дослідники підрахували, що така робота й догляд за родиною займає в житті жінки в середньому 23 роки. Проте не поодинокими є випадки, коли жінка отримує меншу зарплату на тій же посаді, що й чоловік.

До чого це призводить? До того, що жінок менше у владі, хоча переважна більшість громадян України – це жінки. Тобто питання, які турбуватимуть у першу чергу жінок, вирішуватимуть здебільшого чоловіки. Не допомагає й запроваджене квотування в партіях. Жінки, які доєднуються до партій, часто не отримують достатньої організаційної та фінансової підтримки, щоб перемогти на виборах.

Чому так стається? Жінки й чоловіки – заручники стереотипів. Берегиня, господарочка, захисник, годувальник. Ніжна, красива. Сильний і рішучий. «Ти ж дівчинка! Ти ж чоловік!» – ці фрази часто змушують обирати те, до чого не лежить серце...

Чому важливо про це говорити? Якщо вам здається, що вас жодного разу в житті не дискримінували за статтю, це не означає, що так живуть тисячі та мільйони інших жінок та чоловіків. Діти завжди вчаться в батьків, у вчителів, у суспільства, як їм поводитись і що є правильним. Мало жінок-учених? Це й тому, що свого часу дівчаткам говорили, що точні науки – для хлопчиків. І говорили не тільки вдома. Мало чоловіків-соціальних працівників або медбрів? Причини частково ті ж самі, ще додайте вимогу до чоловіків бути годувальником сім'ї, а всі ж знають, що зарплати в цих сферах не найвищі.

Навіть якщо нам здається, що, говорячи дівчаткам і хлопчикам про те, що вони мусять відповідати певним критеріям їхньої статі, ми робимо краще для дітей, для їхнього майбутнього, адже вони стануть хорошими мамами й татами, ми забуваємо, що таким чином обмежуємо їхній кругозір, їхні можливості у виборі не тільки професії, але й прийняття багатьох інших рішень. У такому випадку дівчатка часто можуть бути менш рішучими, другорядними й залишатися «в тіні» інших більш рішучих (не тільки чоловіків, а й жінок, яких виховали по-іншому). А хлопчики будуть змушені часто брати на себе зобов'язання, які не в силі виконати, страждати від того, що не такі сильні, як від них очікують і т.д.

Що ж тоді ми можемо зробити? Учителі мають ідеальну можливість зростити гендерну рівність і шанобливі стосунки у своєму класі. Кожен із нас унікальний(а), а те, що між нами однакове, і робить нас людьми. Незалежно від статі, у всіх дітей і дорослих є

сподівання та мрії, і всі ми повинні ставитися одне до одного з повагою та гідністю. Жодна стаття не є кращою за іншу. Кожен із нас має право зреалізувати свій потенціал.

Поставте собі такі запитання:

1. Чи тексти, якими я користуюся, не ігнорують дівчат та / або жінок або ж не говорять про їхній досвід? Чи є стереотипи стосовно хлопчиків та / або чоловіків?
2. Чи жінки або чоловіки в цих матеріалах поведуться стереотипно? Якщо це історичні тексти, як я можу навчити учнів критикувати гендерні обмеження в таких текстах?
3. Як я заохочую розширення можливостей та несексистську поведінку серед своїх учнів? Чи розвінчую я гендерні стереотипи стосовно жінок і чоловіків?
4. Якщо в мене є бібліотека в класі, чи рівна кількість авторів чоловіків і жінок? Чи багато книг із сильними героїнями? Чи є в науково-популярних книгах відомі жінки та дівчата?
5. Чи ставлю я дівчатам і хлопцям однаково складні запитання? Під час дискусій у класі я старанно розпитую як дівчат, так і хлопців?

Ось декілька ідей для встановлення гендерної справедливості та рівності у вашому класі.

1. Якщо в навчальних матеріалах, які ви використовуєте, більше авторів-чоловіків, науковців-чоловіків тощо, спробуйте додати матеріалів за авторства або про видатних жінок.
2. Слідкуйте, кого з учнів ви питаєте або викликаєте, переконайтеся, що всі учні (незалежно від статі, етнічної належності, мови чи здатності до навчання) залучаються до обговорень й участі.
3. Вказуйте на сексистські поняття або термінологію в текстах, що використовуються в класі, наприклад, у підручнику, статті журналу, вірші тощо. Активно звертайте увагу на будь-яке гендерно стереотипне висловлення, яке використали учні на уроці й спробуйте обговорити його під час уроку.
4. Запрошуйте колег поспостерігати, як ви веде урок, і відзначити, яким учням ви ставите питання та якою є складність ваших питань до різних учнів.

Нижче пропонуємо вам два завдання, які ви можете спробувати провести у ваших класах. У період карантину для проведення дискусії можна спробувати використати програму ZOOM (про те, як нею користуватися, – дивіться наш попередній випуск).

Завдання 1. (використано матеріали Geena Davis Institute on Gender in Media)

Хто мій герой?

Склади список топ-десятки твоїх героїв.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.



Дай відповідь на запитання (стосовно тих героїв, які ти перелічив/перелічила):

Які три основні риси характеру повинна мати людина, щоб стати твоїм героєм?

- 1.
- 2.
- 3.

Скільки з перелічених тобою героїв чоловіки, а скільки – жінки?

Чоловіки:

Жінки:

Чи перелічив/ перелічила ти більше чоловіків чи жінок? Якщо так, як ти думаєш, чому?

Подумай про якості, які мають найбільше значення, коли ти вважаєш когось героєм.

Напиши вісім слів або словосполучень (речень), щоб описати найважливіші якості героя.

Використай перші букви слів МІЙ ГЕРОЙ (наприклад, Й: *йти до мети безстрашно*).

М:

І:

Й:

Г:

Е:

Р:

О:

Й:

ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ**Цілі:**

- ✓ Учні зможуть пояснити, чому вони ставляться до представників однієї статі як до героїв частіше, ніж до іншої.
- ✓ Подумати та ідентифікувати якості, які є найбільш важливими в героях.

Час: 45 хвилин

Рівень: 4–6 класи

Прочитайте завдання – скласти список героїв. Це можуть бути герої з книг, фільмів, телебачення та повсякденного життя.

Прочитайте вголос перше запитання. Запишіть відповіді учнів на плакаті чи дошці, або ж під час дистанційного навчання покажіть власний екран і нотуйте відповіді у будь-якій програмі, наприклад, Word. Після створення такого списку попросіть учнів прокоментувати.

Прочитайте вголос запитання №2. Запишіть відповіді учнів на плакаті чи дошці або ж у Ворді. Після створення такого списку попросіть учнів прокоментувати.

Прочитайте вголос запитання №3. Попросіть учнів поділитися своїми відповідями з класом. (Швидше за все, учні перелічили більше чоловіків-героїв, ніж жінок). Запитайте учнів, чому вони думають, що серед героїв більше чоловіків, ніж жінок. Зверніть їхню увагу, чи думають вони, що це сталося, тому що у фільмах/книгах зображено більше героїв-чоловіків.

Прочитайте вголос запитання/завдання №4.

Після того, як учні виконають завдання "МІЙ ГЕРОЙ", об'єднайте учнів у пари (в умовах дистанційного навчання потрібно більше часу для роботи в парах дистанційно, тому ця вправа може бути домашнім завданням). Закликайте учнів поділитися з партнером/партнеркою своїми роздумами «МІЙ ГЕРОЙ».

Поговоріть з учнями, чи можуть якості, які вони перелічили раніше й зараз, бути характерними як для дівчат, так і для хлопчиків.

Завдання 2.
Це жіноча чи чоловіча робота?
СПИСОК ПРОФЕСІЙ

Позначте, хто може виконувати роботу – жінка (Ж), чоловік (Ч) або обоє (О)

Робота	Стать		
Будівельник	Ж	Ч	О
Соціальний працівник	Ж	Ч	О
Секретар	Ж	Ч	О
Учитель молодших класів	Ж	Ч	О
Перукар	Ж	Ч	О
Модель	Ж	Ч	О
Сторож	Ж	Ч	О
Фельдшер	Ж	Ч	О
Оператор космічних запусків	Ж	Ч	О
Програмувальник	Ж	Ч	О
Машиніст	Ж	Ч	О
Стоматолог	Ж	Ч	О
Хірург	Ж	Ч	О
Учитель фізкультури	Ж	Ч	О
Тренер	Ж	Ч	О
Фотограф	Ж	Ч	О
Асистент	Ж	Ч	О
Митець	Ж	Ч	О
Фармацевт	Ж	Ч	О
Слюсар	Ж	Ч	О
Офіцер поліції	Ж	Ч	О
Суддя	Ж	Ч	О
Касир	Ж	Ч	О
Няня	Ж	Ч	О
Інженер-механік	Ж	Ч	О
Військовослужбовець	Ж	Ч	О
Бібліотекар	Ж	Ч	О
Банкір	Ж	Ч	О
Дієтолог	Ж	Ч	О
Охоронець	Ж	Ч	О
Бухгалтер	Ж	Ч	О
Графічний дизайнер	Ж	Ч	О
Архітектор	Ж	Ч	О
Спортсмен	Ж	Ч	О
Дизайнер одягу	Ж	Ч	О
Бармен	Ж	Ч	О
Водій вантажівки	Ж	Ч	О
Пілот	Ж	Ч	О
Лісник	Ж	Ч	О
Письменник	Ж	Ч	О
Юрист	Ж	Ч	О

Директор школи	Ж	Ч	О
Садівник	Ж	Ч	О
Музикант	Ж	Ч	О
Фермер	Ж	Ч	О
Учитель української мови	Ж	Ч	О
Біолог	Ж	Ч	О
Винороб	Ж	Ч	О

ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

Цілі:

Короткострокові

- визначити традиційні кар'єри;
- визначити нетрадиційні можливості кар'єри;
- проаналізувати шляхи кар'єри;
- представляти ідеї та інформацію чітко та стисло.

Довгострокові

- розвивати самостійне мислення щодо стандартизованих гендерних ролей;
- розробити стратегію вибору кар'єри.

Час: 100 хвилин

Рівень: 8–11 класи

1. Роздайте копії "Список професій".
 2. Прочитайте перелічені професії та поясніть специфіку тих професій, із якими учні не знайомі.
 3. Запропонуйте учням визначити, які з робіт можуть виконувати чоловіки, жінки або ж обидві статі й зазначити правильну відповідь.
 4. Запропонуйте учням написати пояснення свої точки зору.
- * Яких професій більше у списку – чоловічих, жіночих чи загальних?
 - * Які професії вимагають роботи з людьми? Яка група мала більшу кількість?
 - * Які робочі місця вважають "статусними", скільки з них чоловічих, жіночих або загальних?
 - * Яка робота вимагає мінімум освіти, на думку учня?